

Одеський національний університет імені І.І. Мечникова

(повна назва вищого навчального закладу)

Факультет

Кафедра

геолого-географічний

фізичної географії та природокористування.

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА ДИСЦИПЛІНИ

"ПРОВІДНІ ГЕОГРАФІЧНІ ЗАКОНИ".

Рівень вищої освіти	<u>третій (освітньо-науковий).</u>
Спеціальність	<u>106 Географія.</u>
ОНП	<u>Географія.</u>
Інститут/факультет	<u>геолого-географічний.</u>

2017 рік

Розробники: Муркалов О.Б., к.г.н..

Навчальна програма затверджена на засіданні кафедри фізичної географії та природокористування

Протокол № 1 від "31" серпня 2017 р.

Завідувач кафедри

(проф., Шуйський Ю.Д.)
(прізвище та ініціали)

Обговорено та рекомендовано до затвердження навчально-методичною комісією геолого-географічного факультету

Протокол № 1 від "4" вересня 2017 р.

Голова НМК

(к.г.н., доц. Біланчук Я.М.)
(прізвище та ініціали)

Вступ

Навчальна програма дисципліни "Провідні географічні закони" складена відповідно до освітньо-професійної/освітньо-наукової програми підготовки третій (освітньо-науковий) 106 Географія.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є провідні географічні закони та закономірності, їх фізична сутність, історія відкриття та формулювання, сфери застосування географічних законів.

Місце навчальної дисципліни в структурі освітнього процесу.

Програма навчальної дисципліни складається з таких змістових модулів:

1. ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ 1. ПРОВІДНІ ГЕОГРАФІЧНІ ЗАКОНИ.

Заліковий модуль 1. Провідні географічні закони.

Заліковий модуль 2. СРС.

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета: засвоєння аспірантами провідних географічних законів, їх фізичної сутності, особливостей та закономірностей організації географічної оболонки; оволодіння комплексним географічним мисленням на основі розуміння провідних географічних законів та їх врахуванні в дослідженнях, моніторингу і наукового обґрунтування господарської діяльності.

Завдання: сформулювати та закріпити уявлення про провідні географічні закони та закономірності географічної оболонки Землі, їх фізичну сутність та прояв в природі; географічні аксіоми та фундаментальні положення фізичної географії; фізико-географічний процес; ритміку, динаміку, періодичність та розвиток географічної оболонки.

Процес вивчення дисципліни спрямований на формування елементів **компетентностей**.

- КЗН.03 – здатність засвоювати базові знання основ методології науки, закономірностей її розвитку, розуміння науки як системи знань, діяльності та соціального інституту, класифікації методів наукового знання;
- КЗП.02 – знання наукових концепцій та парадигм сучасної географії: хорологічної, системної, систематичної, синергетичної та інших;
- КЗП.10 - здатність засвоювати базові знання з теорії та практики, актуальних проблем сучасної географічної науки;

Програмні результати навчання (вміння та навички):

- володіння комплексними та прикладними методами дослідження в географії, фундаментальними навичками науково-дослідної роботи;
- вміння аналізувати наукову літературу з метою вибору напрямку досліджень, обрати самостійно або кваліфіковано сприйняти представлену тему досліджень;

- вміти моделювати основні процеси майбутнього дослідження з метою вибору методів дослідження, наявного апаратурного забезпечення або створення нових методик, користуватися нормативно-правовими актами та нормативно-технічною документацією;

- вміти обробляти та аналізувати отримані результати досліджень та докумен-тально їх оформляти;

- характеризувати основні риси формування і розвитку первісного географічного світогляду, виявляти особливості зародження географії як окремої галузі знань;

- аналізувати географо-детерміністичні, природничі і соціально-економічні концепції в географії, виявляти особливості становлення сучасної географії та вміти здійснювати аналіз концептуальних географічних напрямів цієї доби.;

- знати і розуміти основні поняття географічної науки, завдання, функції, структуру, методи, особливості розвитку фізичної географії

- розуміти й аналізувати природно-історичний процес, його чинники і складові; знати та уміти ставити і розв'язувати невирішені географічні проблеми; знати проблеми економічної та соціальної географії, володіти знаннями про особливості сучасного розвитку наукових досліджень з проблем економічної географії та соціальної географії зокрема;

2. Зміст навчальної дисципліни

Змітовий модуль 1. Провідні географічні закони.

Заліковий модуль 1. Провідні географічні закони.

Тема 1. Географічні закони: визначення закон, критерії, ієрархія; специфічність географічних законів - методологічні підходи до питання; співвідношення понять закон та закономірність в географії; відкриття та формулювання географічних законів; географічні аксіоми (планетарна, ландшафтна, хорологічна), фундаментальні положення (про географічний континум, про географічні границі, про географічний предмет); географічні відкриття.

Тема 2. Вчення Григор'єва про фізико-географічний процес: розвиток вчення про структуру фізико-географічного процесу; основні положення вчення; закон інтенсивності фізико-географічного процесу; фактори формування географічної оболонки; географічний ландшафт, ландшафти аналоги.

Тема 3. Системний підхід в географії: геосистемна парадигма в географії; уявлення про системи і геосистеми (типи, цілісність, ієрархія, зміни стану, взаємозв'язки, структура), ландшафт та їх співвідношення; ієрархія геосистем, функції та основні властивості природних геосистем; географічні варіанти геосистем (гірські геосистеми, геосистеми Світового океану, геосистеми гірських розробок, міські геосистеми); потоки речовини, енергії та інформації.

Тема 4. Ритмічність, періодичність динаміка і розвиток географічної оболонки: поняття ритмічність, періодичність, розвиток відносно до географічної оболонки; вчення Чижевського про періодичну електромагнітну діяльність Сонця; основні періоди розвитку природи Землі та її геосфер

(геохронологія та палеогеографія); ритмічні процеси географічної оболонки, типи і види природних ритмів (добові, річна ритміка, багаторічні ритми, понадвікові ритми); ритми та цикли в оболонках Землі (літосфері, гідросфері, атмосфері, біосфері), ритмічність окремих природних процесів і явищ; ритміка і еволюція природи, динамічні та статистичні закономірності в природі.

Тема 5. Географічні закони і їх фізична суть: періодичний закон географічної зональності; закон цілісності географічної оболонки і взаємна обумовленість її компонентів; закон квантитативної компенсації у функціях біосфери; принцип мінливості, коливання, функціонування геосистем; закон територіальної диференціації; закон трансформації потоків сонячної енергії в біосфері; закон стійкості функціонування геосистем; закон ентропії геосистем; закон географічної локальності; сфери застосування географічних законів.

Заліковий модуль 2. СРС.

3. Рекомендована література

Основна

1. Багров М. В., Боков В. О., Черваньов І. Г. Землезнавство: Підручник. К.: Либідь, 2000. 464 с.
2. Беручашвили Н. Л. Геофизика ландшафта., М.: Высшая школа, 1990. 287 с.
3. Воловик В. М. Ландшафтознавство: курс лекцій. Вінниця: Твори, 2018. 254 с.
4. Загальне землезнавство. Книга 1: навчальний посібник / авт.-уклад. О. Д. Лаврик. Умань: ПП Жовтий О. О., 2014. 112 с.
5. Исаченко А.Г. Теория и методология географической науки. Учебное пособие для студентов вузов. М.: Академия, 2004. 400 с.
6. Калесник С. В. Общие географические закономерности Земли. М.: Мысль, 1970. - 289 с.
7. Карпов Я. С., Кисельник В. С., Кремень В. Г. Концепції сучасного природознавства. Київ: Вид. дім „Професіонал”, 2004. 490 с.
8. Кедров Б.М. О повторяемости в процессе развития. М.: КомКнига, 2006. 152 с.
9. Метеорологія і кліматологія. Підручник. / Під ред. С.М.Степаненка. Одеса: ТЕС, 2008. 533 с. Нееф Э. Теоретические основы ландшафтоведения. М.: Прогресс, 1974. 220 с.
10. Свинко Й. М., Сивий М. Я. Геологія: Підручник. К.: Либідь, 2003. 480 с.
11. Физическая география материков и океанов: Учеб. для геогр. спец. ун-тов / под общей ред. А.М.Рябчикова. Москва: Высш. шк., 1988. 592 с.
12. Шуйский Ю.Д. Закон географической локальности в современной физической (природной) географии. // Географический вестник. - 4(51), 2019. С. 163-172.

13. Ющенко Ю.С. Загальна гідрологія: навчальний посібник. Чернівці : Чернов., Нац. ун-т, 2017. 591 с.

Додаткова

1. Арманд Д. Л. Наука о ландшафте: (Основы теории и логико-математические методы). М.: Мысль, 1975. 286 с.
2. Голубчик М. М., Евдокимов С. П., Максимов Г. Н., Носонов А. М. Теория и методология географической науки. М.: Гуманитар. изд. центр ВЛАДОС, 2005. 463 с.
3. Грин А. М., Ключев Н. Н., Утехин В. Д. и др. Принципы и методы геосистемного мониторинга. М.: Наука, 1989. - 168 с.
4. Короновский Н.В. , Хайн В. Е., Ясаманов Н. А. Историческая геология : учебник для студ. высш. учеб. заведений. М.: Издательский центр «Академия», 2008. 464 с.
5. Мильков Ф. Н. Общее землеведение. М.: Высш. школа, 1990. 335 с.
6. Олійник Я.Б., Федоришак Р.П., Шищенко П.Г. Загальне землезнавство. К.: Знання-Прес, 2008. 342 с.
7. Олійник Я. Б., Шищенко П. Г., Гавриленко О. П. Основи екології: підручник. К : Знання, 2012. 558 с.
8. Ретеюм А. Ю. Земные миры. М.: Мысль, 1988. 266 с.
9. Хаггет Питер. География: синтез современных знаний. Москва: Прогресс, 1979. 684 с.
10. Штойко П. І. Концепції природознавства: навч. посібник. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2011. 456 с.

15. Електронні інформаційні ресурси

1. Глобальна цифрова модель рельєфу SRTM Data URL: <http://srtm.usgs.gov/>
2. Геологічний словник. Навчально-науковий веб-ресурс. URL: <https://geodictionary.com.ua/>).

4. Форма підсумкового контролю успішності навчання

Залік.

Знання аспірантів оцінюються за 100 бальною шкалою. Оцінювання здійснюється відповідно до визначених для спеціальності компетентностей за результатами навчального процесу. Підсумковий бал за освоєння (знання, уміння, навички) матеріалу курсу складається із суми балів за формами поточного контролю, кількості балів за практичні роботи, завдання до СРС і набраних на заліку.

До заліку допускаються особи, які виконали обов'язкові види робіт, передбачених навчальною програмою та набрав ≥ 60 балів. Аспіранти, які набрали за результатами поточного контролю ≤ 60 балів допускаються до складання екзамену після перескладання та виконання обов'язкових завдань.

Поточний контроль					Підсумковий контроль	Сума балів
Змістовний модуль 1						
Заліковий модуль 1						
T1	T2	T2	T4	T5		
10	15	15	10	20	30	100

T1, T2 ... T5 – теми змістовного модуля.

5. Методи діагностики успішності навчання

Основними формами контролю знань аспірантів є контроль на лекціях, семінарських, практичних заняттях, колоквіумах, за результатами колективних проєктів, презентацій та ситуативних аналізів.

Опитування – найбільш поширена методика перевірки знань аспірантів. Традиційно застосовується в ході проведення семінарських і практичних занять, коли заслуховуються доповіді аспірантів на попередньо запропоновані теми. З метою максимального охоплення аудиторії можна проводити письмове опитування.

Контроль на лекції може реалізовуватись шляхом вибіркового усного опитування аспірантів за раніше викладеним матеріалом, особливо за розділами курсу, які необхідні для розуміння теми лекції, що читається. Поточний контроль на лекції покликаний привчити аспірантів до систематичної освоєння пройденого матеріалу і підготовки до майбутньої лекції, встановити ступінь засвоєння теорії, виявити найбільш важкі для сприйняття аспірантів розділи з наступним їх роз'ясненням.

Колоквіум як одна з форм перевірки та оцінки якості виконаної аспірантами самостійної роботи передбачає оволодіння усіма навичками і вміннями, описаними вище. Він має за мету мобілізувати аспірантів на поглиблене вивчення дисципліни. Разом з тим, обов'язковою умовою проведення колоквіуму є усне спілкування аудиторії. В ході колоквіуму виразно проявляються соціально-особистісні компетенції, комунікаційні й аналітичні здібності, за допомогою яких аспірант має змогу зарекомендувати себе обізнаним експертом з проблеми, що розглядається, вправним оратором і врівноваженим співрозмовником. При проведенні колоквіумів ведеться більш невимушена бесіда, ніж на заліках та екзаменах, що, природно, дозволяє вивчити інтереси і схильності аспірантів, їх дійсну підготовку і визначити шляхи більш раціонального проведення навчального процесу.

Підсумковий контроль знань аспіранта більшою мірою, ніж інші види контролю, здійснює контролюючу функцію, потребує систематизації і узагальнення знань і певною мірою реалізує навчальну, розвиваючу і виховну функції контролю. До підсумкового контролю належить залік. Основна мета заліку - встановлення рівня, обсягу, якості, глибини знань аспірантів, вміння застосовувати їх у практичній діяльності. Таким чином, за допомогою розкриваються усі види компетенцій аспіранта.